

Arenguseire Keskus

Eesti tuleviku vanemaealiste rahaline heaolu aastani 2050

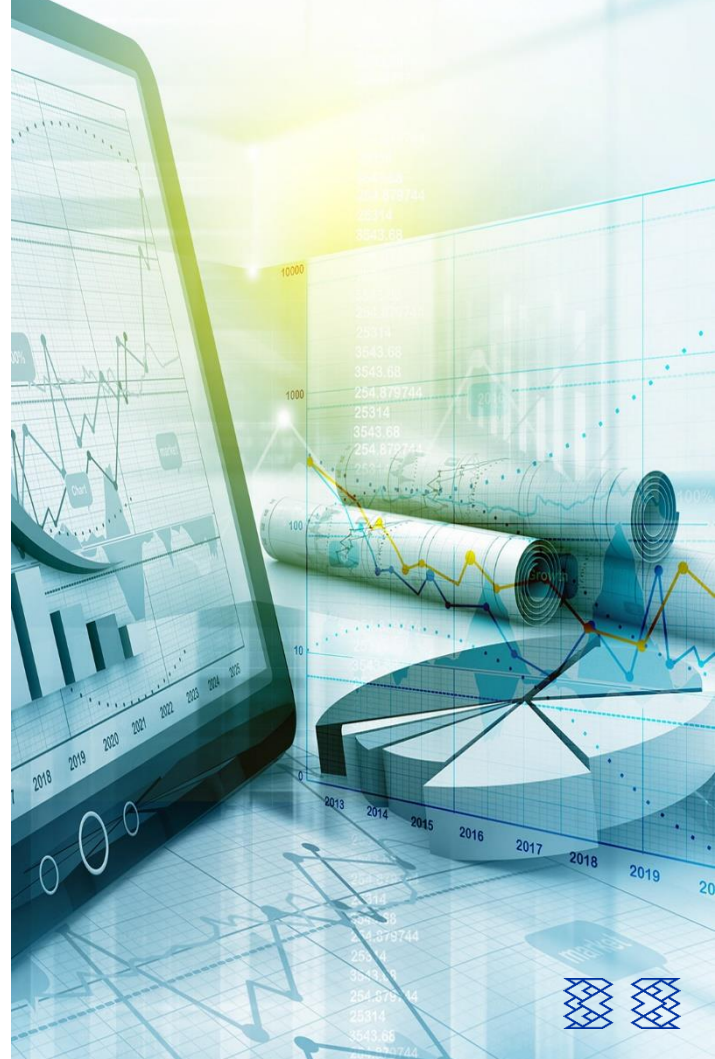
Johanna Vallistu

Uurimissuuna projektijuht

7. November 2019

Täna räägin

- ✓ Uurimissuuna ülevaade
- ✓ Kus me oleme praegu?
- ✓ Kuhu me oleme liikumas?
- ✓ Stsenaariumid ja stsenaariumide kvantifitseerimine

Eakate rahalise heaolu uurimissuund

Lähtepunkt: Milline on Eesti eakate rahaline heaolu aastani 2050?

- **Jaanuar 2019 – november 2019**
- **Uuringud fookusteemadel:**
  - Tuleviku-minu rahaline heaolu (Riitsalu, L.)
  - Eesti elanike sissetuleku- ja varaprofiilid (TÜ RAKE)
  - Stsenaariumide arvutused (Piirits, M., ilmumas)
  - Eesti pensionipoliitika ülevaade ja valikukohad (Leppik&ASK, ilmumas)
- **3** stsenaariumi loodud ekspertkogu põhimõttel
- **15** inimest juhtkomisjonis, **10** eksperti kaasatud

Kus oleme praegu?

Sissetulekud ja varad

Käitumuslik vaade

Tulevikusuundumused

Eesti elanike sissetulekud on alates 2007. aastast kasvanud ligi kahekordseks*

Keskmisest kiiremini on kasvanud sissetulek meestel, noorematel (25 – 49aastastel), Tallinna elanikel ja kõrgema sissetulekuga elanikel.

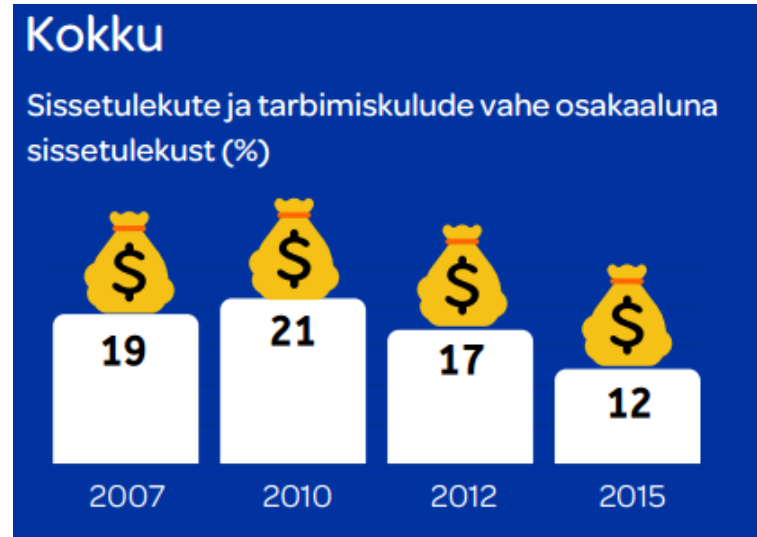
Allikas: Eesti elanike sissetuleku- ja varaprofiilid (TÜ RAKE, 2019, Arenguseire Keskus)

*Tarbijahinnaindeksi kasv samal perioodil oli 26,6%

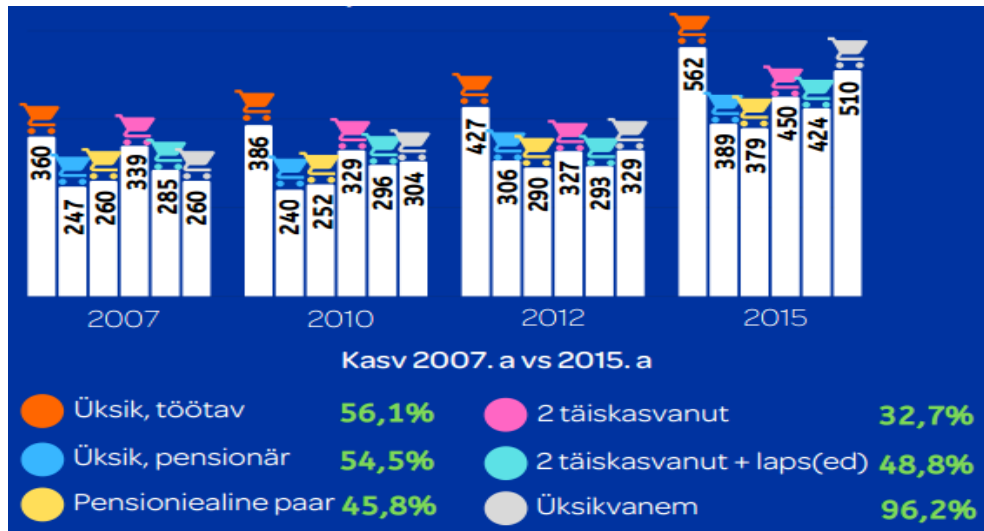
Tarbimiskulutused on kasvanud, aga inimestel on ka vähem raha kätte jäänud

Tarbimine leibkonnaliikme kohta on 2007–2015 kasvanud umbes poole võrra (55%). Kuigi selle ajaga on kasvanud ka hinnad, ei ole hinnatõus olnud nii kiire (tarbijahinnaindeks on suurenenud 26,6%).

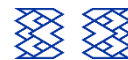
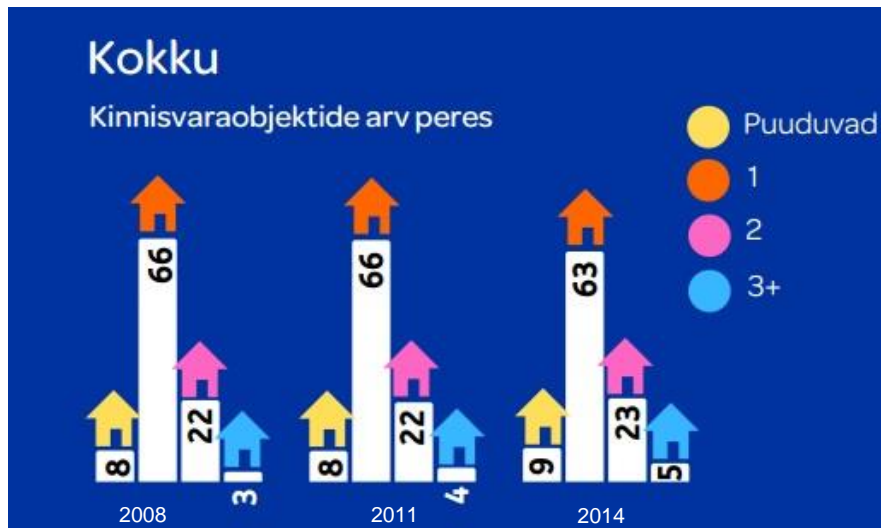
Kuid suurem sissetulek ei too alati kaasa suuremat säästmist

Tarbimiskulutusi mõjutab kõige rohkem sissetulek – selle kasvades „aidatakse“ tarbimine soovitud tasemele järele ehk sissetulekute kasvades suureneb ka tarbimine.

Eestlased on kinnisvaraosaku

Eestis on suur koduomanike osakaal, eriti vanemaealiste seas. Renditulu on sellest hoolimata tagasihoidlik.

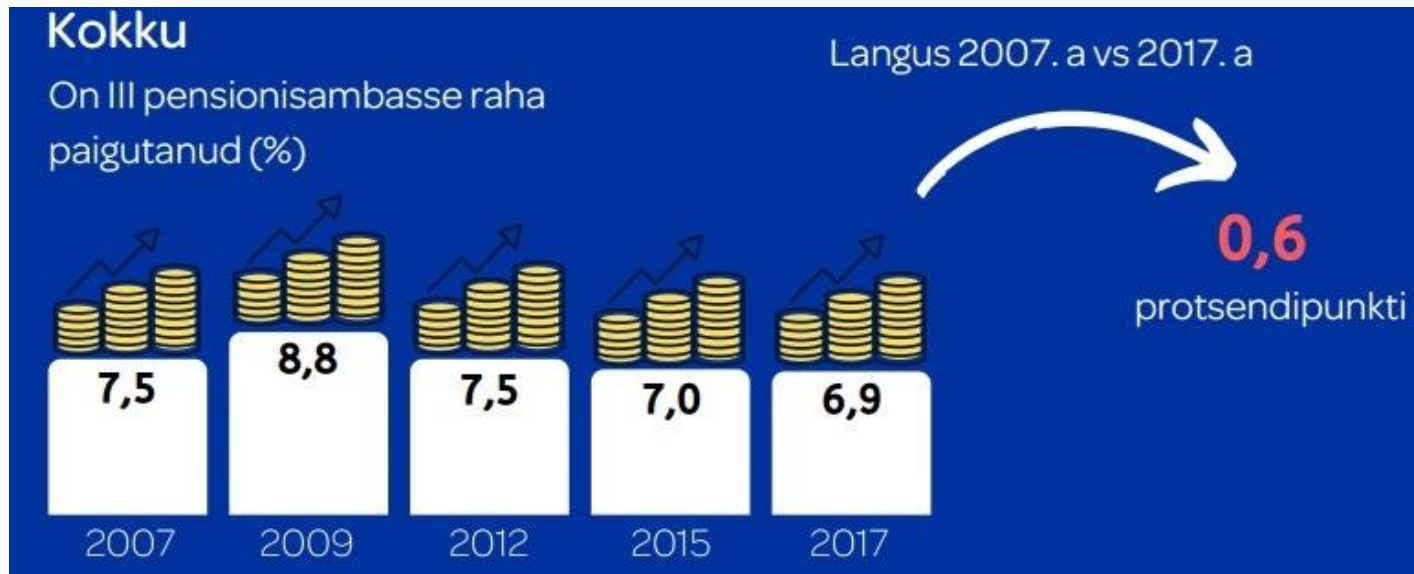

Tulu aktsiatelt, fondidest ja võlakirjadest saab iga 50. inimene

Finantsinvesteeringutelt saavad tõenäoliselt tulu kõrgema sissetulekuga inimesed. Meeste seas on investoreid rohkem.

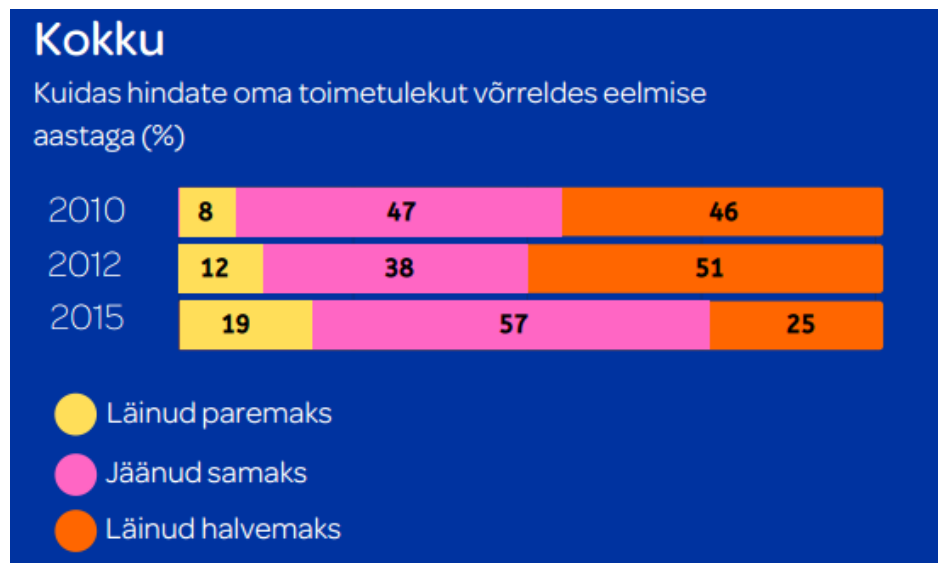

III sambasse paigutatakse raha järjest vähem ning seda teevad pigem jõukamad ning kõrgema haridustasemega inimesed

Objektiivsed näitajad on paranenud, kuid on palju neid, kes hindavad olukorda jätkuvalt negatiivselt

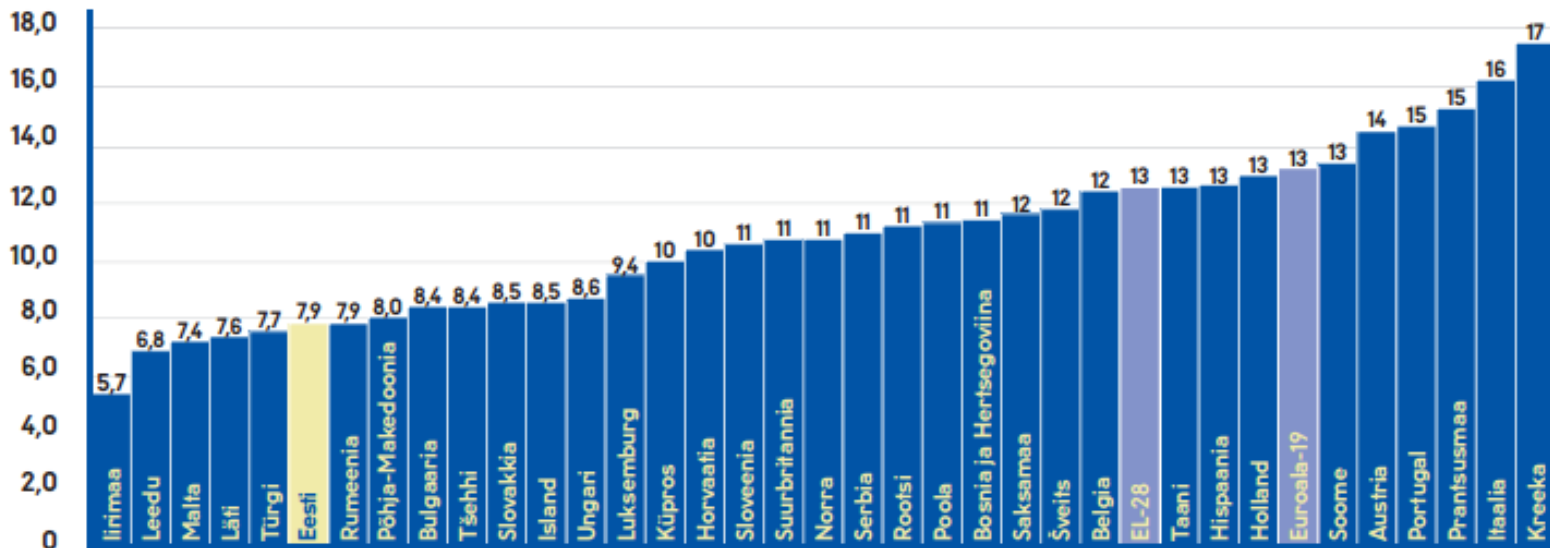
Eriti tunnevad, et nende majanduslik olukord on muutunud halvemaks leibkonnad, kus on puudega inimesi ning raskem on ka muukeelses elanikkonnal.

Eesti pensionisüsteem on jätkusuutlik...

Eesti kogukulud pensionidele osakaaluna SKTst on Euroopa madalamate hulgas.

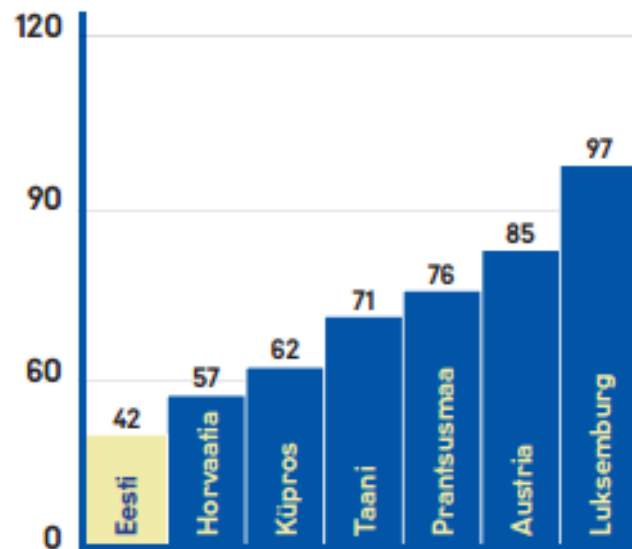
Pensionikulud 2016, kogukulud pensionidele, % SKTst

...aga pakub madalat kaitset

Eesti pensionide teoreetiline netoasendusmäär on Euroopa Liidu riikide madalaim.

Teoreetiline netoasendusmäär (%), üldises pensionieas pensionile jääval 40-aastase pideva tööstaaži ja keskmise palgaga töötajal, 2016 andmed

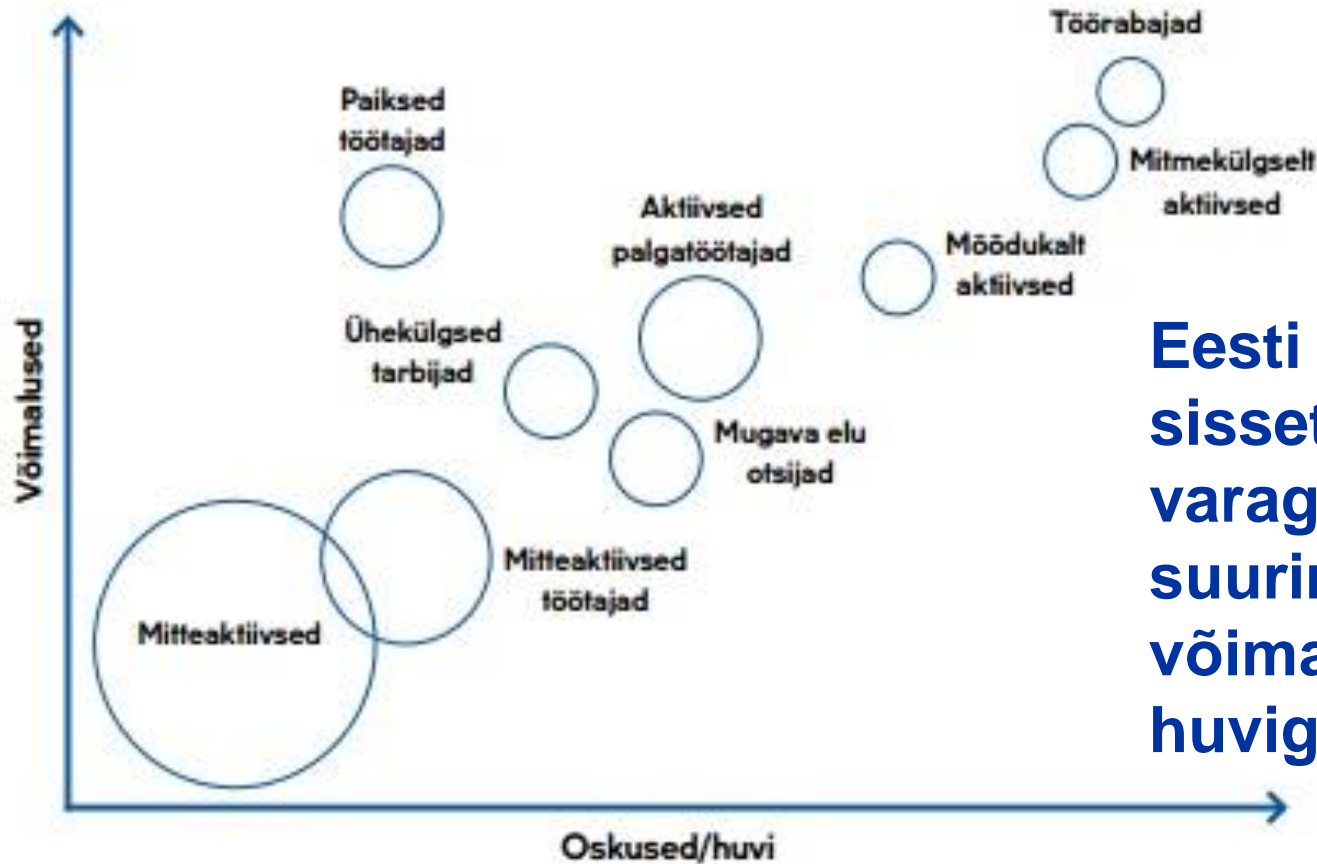
Rahaline heaolu on „tajutud võime hoida praegust elatustaset ja saavutada soovitud elustiil ning rahaline vabadus tulevikus“

Allikas: Riitsalu, L., 2019

Tuleviku-minu huvid jäävad oleviku-minu huvide varju:

- Me ei taju tuleviku-mina iseendana.
- Inimesed ei pruugi ratsionaalseid otsuseid teha, isegi kui neil on palju informatsiooni ja head finantsteadmised.
- Tulevik on liialt abstraktne ja hoomamatu, et selle nimel täna raha kulutamata jätta.
- Kauge tuleviku nimel raha kasvama panemist näevad inimesed oma rahast ilma jäämisena – kaotusevalule on aga inimesed üle kahe korra tundlikumad kui võidurõõmule
- Inimesed kipuvad olema optimistlikud ja enesekindlad, mistõttu alahinnatakse sissetulekute vähenemisevõimalust.

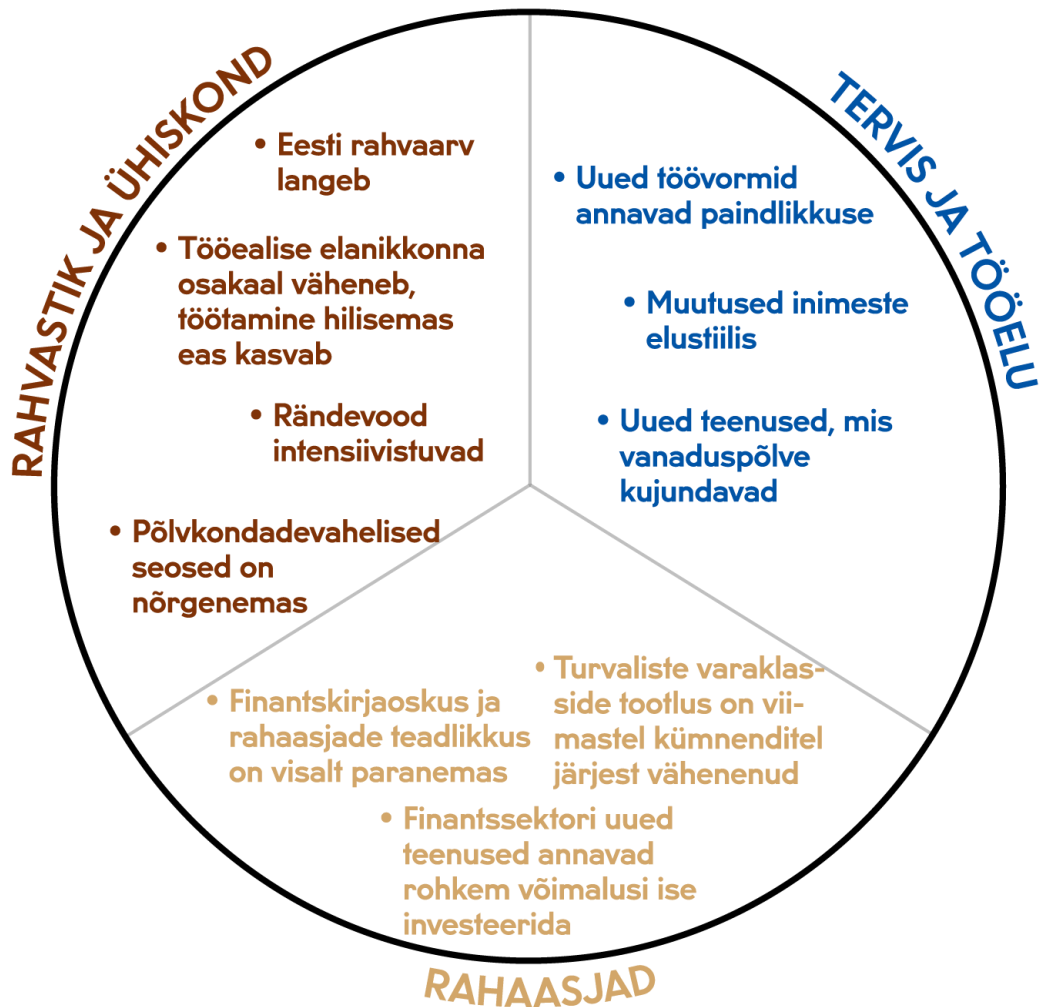

Eesti elanike sissetuleku- ja varagruppide seas on suurimad vähete võimaluste ja madala huviga grupid

Erinevad suundumused mõjutavad tuleviku vanemaealiste rahalist heaolu

Mida siit järeldada?

- Riigi vihmavari pensionieas muutub väiksemaks või auklikuks
- Eluea pikenemisega suureneb inimeste enda vastutus oma tuleviku kindlustamisel
  - Nutikas finantsplaneerimine indiviidi tasandil
  - Vajadus oma tervise ja oskuste eest terve elu jooksul hoolt kanda
- **Eesti elanikud mõtlevad oma tuleviku peale vähe.** Paljudel ei ole võimalusi ega oskusi oma raha tulevikuks targalt paigutada.

Kuhu edasi?

Tuleviku vanemaealiste rahalise heaolu stsenaariumid aastani 2050

Suured määramatused

Majanduse pikaajaline kasv

Pikaajaline hea kasv

- › Maailmamajanduse ja Eesti majanduse (tootlikkus, palgad) pikaajaline kasv, hoolimata ajutistest seisakutest
- › Võimalus heaolu kasvuks

Pikaajaline kehv kasv

- › Stagnatsioon, sagedased majanduskriisid
- › Piirab riigi võimekust sotsiaalsete probleemidega hakkama saada

Ühiskonna väärtusorientatsiooni muutus

Inimesekeskne ja individuaalne

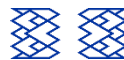
- › Eneseväljendusele suunatud väärtused domineerivad
- › Inimene tunneb end sõltumatu iseseisva indiviidina
- › Lootus iseendal
- › Inimeste jaoks oluline sõnavabadus ja võimalus riigi asjades kaasa lüüa
- › Usaldavam, sallivam

Ühiskonnakeskne ja institutsionaalne

- › Toimetulekuväärtused domineerivad
- › Inimene tunneb end kollektiivi liikmena
- › Tugevam ühine identiteet
- › Selged rollid ühiskonnas
- › Lootus riigil
- › Riigis korra säilitamine olulisem kui kaasaraäkimine

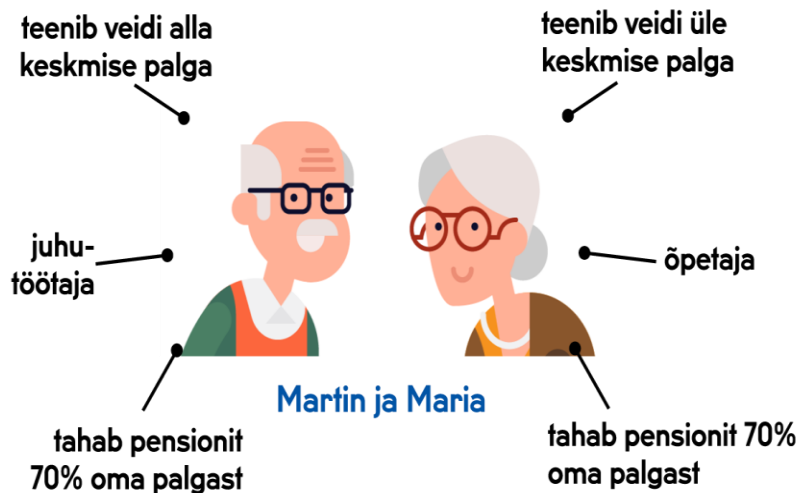
Stsenaariumide raamistik

➤ **Kui suur on Maria ja Martini pension võrreldes viimase sissetulekuga erinevates süsteemides?**

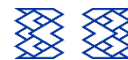
- Kohustuslik kogumine
- Ainult I sammas
- Universaalne pension

➤ **Mida peaks tegema, et see oleks 70%?**

Võrreldavad maailmad:

- Ajalooline tootlusnäitaja
- Pikaajaline majandusprognoos
- Sarnane säästukäitumine (ei säästa)
- Sissetulekute erinevus ei suurene

Hõbemajanduse võidukäik

Inimesekeskne – hea majanduskasv

Eneseväljenduslike väärtuste esilekerkimine, hea majanduskasv, mitmekesised valikud pensionisüsteemis ja vanemaealistele mõeldud teenustes, kõrge ühiskondlik usaldus, kõrged saavutusväärtused ja isiklik vastutus, süvenev ebavõrdsus ning hõrenev ühiskondlik sidusus.

VÕIMALUSED

- + suurem teadlikkus ja isiklik vastutus viib parema kindlustatuseni pensionipõlves
- + ühiskond toetab eneseteostust ka vanaduspõlves
- + riik ei luba absoluutsesse vaesusse langemist (elatusmiinimum on kõigile tagatud)

RISKID

- inimesed ei pruugi osata vastutust võtta
- mingi osa ühiskonnast jääb teistest maha – ei suuda säästa ja investeerida
- vanemaealiste üksindus võib kasvada
- tervis või oskused ei võimalda vanaduspõlves töötada

Elu kogumispensioniga maailmas

Martini pension oleks
46% viimasest
sissetulekust

Maria pension oleks 35%
viimasest sissetulekust

Keskmise palga teenija pension oleks
39% viimasest sissetulekust

Kuidas saada 70% asendusmäär?

Üks võimalus on rohkem säästa ja
investeerida. Personade säästud II, III
sambasse või mujale peaks olema
selleks kokku:

- **Martinil** – 14% brutopalgast
- **Keskmise palga teenijal** – 18%
- **Marial** – 19%

Vana hea Eestimaa

Ühiskonnakeskne – hea majanduskasv

Ühiskonnakesksus, toimetulekuväärtuste ja materialismi ehk hoiaku „tarbin praegu” süvenemine, hea majanduskasv, madal usaldus ja sallivus – kuid võimalik suurem kuuluvus- ja ühtsustunne ühiskonnana

VÕIMALUSED

- + rohkem aega, vähem rabelemist, tugevamad perekondlikud sidemed
- + solidaarsem ühiskond, sh uus-kogukondlikkus ja loovuse kasv
- + erinevate ühiskonnagruppide vaheline hea läbikäimine („Vana hea Eestimaa“) või ühtne identiteet

RISKID

- vanemaealised ei ole tööturul oodatud, kuigi nende pension on madal ja nad sooviksid lisa teenida
- perekonna vastutus suureneb või elavad inimesed vaeselt
- tugevnevad erinevad grüpiidentiteedid ja nende vahel tekib konflikt

Elu kogumispensionita maailmas

Martini pension oleks
40% viimasest
sissetulekust

Maria pension oleks 29%
viimasest sissetulekust

Keskmise palga teenija pension oleks
33% viimasest sissetulekust

Kuidas saada 70% asendusmäära?

Üks võimalus on tõsta sotsiaalmaksu
pensionikindlustuse osa (praegu 20%).
Personade näitel palgast 70%
pensionide maksmiseks peaks see
olema:

- **Martini palgast** – 31%
- **Keskmise palga teenija palgast**
– 42%
- **Maria palgast** – 47%

Kokkuhoiuküla

Ühiskonnakeskne – kehv majanduskasv

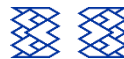
Ühiskonnakesksus, kogukondliku elulaadi kasv; majanduse kehv kasv; ühetaolised riigi pakutud teenused ja kõigile võrdne riiklik pension; täiendavad kogukonnapõhised lahendused ning inimeselt-inimesele teenuste pakkumine jagamismajanduse platvormidel.

VÕIMALUSED

- + sotsiaalse kapitali roll, sh hoolivus ja solidaarsus kasvavad, vähem üksildust
- + kitsikus sunnib leidma uusi lahendusi toimetulekuks

RISKID

- kehv toimetulek, tõrjutus
- kui rasked ajad leevenevad, siis läheb solidaarsus ka üle
- tekib ressursside pärast võitlev ühiskond

Elu universaalse pensioniga maailmas

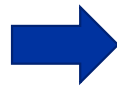
Martini pension oleks 40% viimasest sissetulekust

Maria pension oleks 24% tema viimasest sissetulekust

Keskmise palga teenija pension oleks 30% viimasest sissetulekust

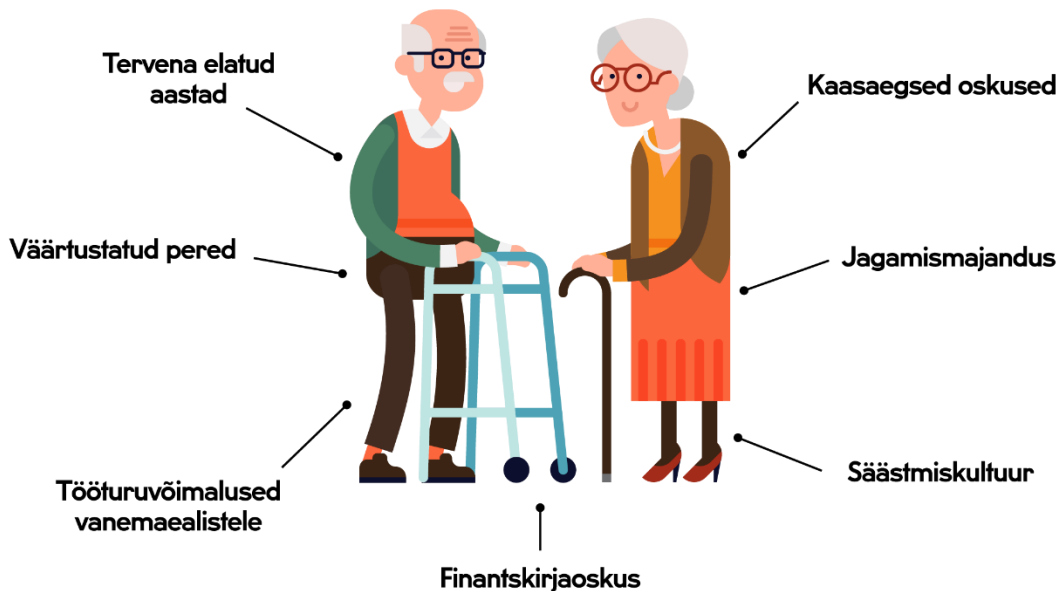
Kuidas saada 70% asendusmäära?
Üks võimalus on tõsta pensioniiga. Et meie personad saaksid oma palgast 70% suurust pensioni, peaks selles maailmas pensioniiga olema:

- **Martinil** – 74 eluaastat
- **Keskmise palga teenijal** – 78 eluaastat
- **Marial** – 81 eluaastat

Toimetulek on laiem kui pensionisüsteem

Inimesekeskse pensionisüsteemi teekaart

Käitumisökonoomika rakendamine

Inimeste suunamine „nüügi-
mise“ abil rohkem säästma
ja investeerima ning oma
tuleviku-minale mõtlema.

Elukaart arvestavad lahendused

Riik annab soovitusi
nii kohustusliku kogumispensioni kui ka
täiendava kogumise osas, arvestades inimese
eagruppi, perekonnaseisu, aega pensionini jne.
Üleminekud erinevate riskiprofiilidega kaasnevate lahenduste vahel on
sujuvad ja lihtsad.

Pikaajaliste eesmärkide seadmine

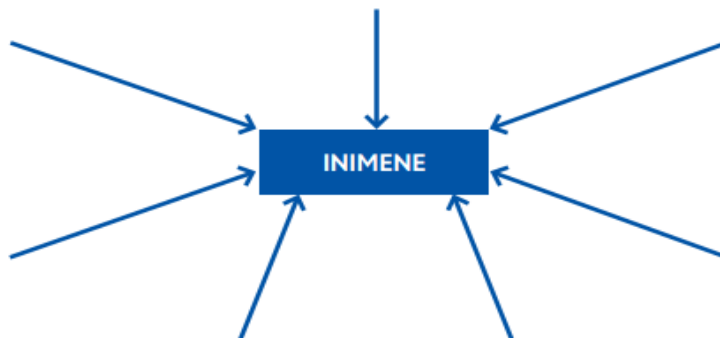
Usaldus on süsteemi toimimise alus ning
inimesed usaldavad pensionisüsteemi,
kui nad saavad aru, millised muutused
neid pikaajaliselt ees ootavad.

Individuaalse vastutuse suurendamine

Inimesed mõistavad, milliseks nende vanaduspõlve
rahaline heaolu teatud eeltingimustel kujuneb ja on
valmis oma käitumist sellele vastavalt kohandama.

Läbipaistvuse suurendamine

Pensionisüsteemi toimimine on arusaadav ja
läbipaistev, sealhulgas on selge, milline on isiklik
kulu ja missugused on valikukohad süsteemis (nt
pensionifondide tasud).

Innovatsioon raha haldamises

Andmeanalüütika ja uute digilahendustega tekivad võimalused kuluefektiivsemate ja intuitiivsemate lahenduste kasutuselevõtuks. See võib tähendada nii jooksvalt rahastatava pensionisüsteemi haldamise paremaid lahendusi, erasektori lahendusi või personaalsete finantside haldamise lahendusi.

Inimesekesksete lahendused

Inimesel on võimalik näha oma personaalset infot ja ülevaateid ning saada enda olukorrale vastavat tuge. Näiteks pensionikonto, kus on näha säästude seost tarbimisega ja mis aitab pensionipõlveks (või ootamatuteks elujuhtumiteks) rahalist heaolu luua.

Aitäh!

Johanna.vallistu@riigikogu.ee

riigikogu.ee/arenguseire

Arenguseire Keskus

